

Å lære gjennom fortellinger - en fagartikkel

Skrevet av Sunil Loona og Målfrid Bleka

Illustrasjon: De tre oksene

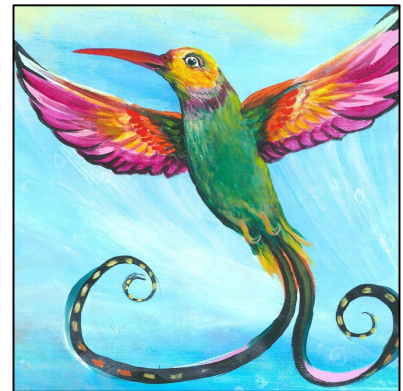
Fortellinger kan bli fortalt på mange måter – de kan formidles muntlig, skriftlig, gjennom film, presenteres som tegneserier eller gjennom ulike digitale medier.

Å lære noe gjennom en fortelling innebærer en prosess der læring er strukturert rundt en historie som gir mening til lytteren. I etterkant kan det gi en følelse av å være bedre i stand til å håndtere sine omgivelser.

I denne artikkelen formidler vi hva en rekke fagfolk mener er de viktigste egenskapene ved fortellinger. Det framheves at barn kan tilegne seg både kognitive, språklige og sosiale ferdigheter ved å høre eller lese fortellinger.

Fortellinger er universelle

Det finnes ikke et menneskelig samfunn som ikke har fortellinger. Vi kan spørre oss om hvorfor mennesker overalt i verden er så tiltrukket av fortellinger og om hvorfor denne tiltrekningen viser seg allerede tidlig i barndommen.

Illustrasjon: Lille dråpe

Fortellinger har en fast struktur

Ifølge McAdam (1993) har fortellinger følgende komponenter:

- en eller flere personer
- et plott – med en begynnelse, midt og slutt
- en utfordring
- et valg
- en løsning

Fortellingen om **Lille dråpe** formidler at alles innsats teller. Når hver enkelt av oss deltar, kan det føre til store forandringer. Hvordan kan vi snakke med bana om dette? Syng om Lille dråpe på fransk créole! DU finner fortellingen og sangene på morsmal.no.

Fortellinger formidler en forenklet liksom-verden

Fortellinger har en fast struktur og de formidler ofte en forenklet liksom-verden som hjelper barn å forstå hvordan de kan navigere i den komplekse virkelige verden. Det er de sosiale sidene ved våre liv som vanligvis er mest utfordrende for oss. De er avgjørende for hvordan vi tilpasser oss i samfunnet.

Å vite hvordan vi skal håndtere kjærlighet og ondskap, hvordan vi kan gjenkjenne andres ønsker og behov, hvordan vi kan oppføre oss for å beholde andres tillit og vennskap, er blant de viktige ferdighetene vi må utvikle for å delta i et fellesskap.

Fortellinger hjelper barn å navigere i sin sosiale verden

Illustrasjon: Dhegdheer

Historier som både vi og våre barn liker, handler gjerne om slike temaer. Ingen fortelling formidler helt eksplisitt og tydelig hvordan vi skal navigere i den sosiale verden, slik for eksempel en forelesning kan gjøre. Budskapet i fortellinger er alltid implisitt. Lyttere eller lesere må selv komme fram til budskapet, hver på sin egen måte. Lærdommer som vi selv finner fram til er ofte langt mer virksomme enn de som formidles til oss mer direkte.

De kanadiske psykologene Raymond Mar og Keith Oatley (2008) hevder at fiksjon er en modell der vi kan forestille oss selv i den sosiale verden. Ifølge dem formidler fortellinger hvordan sosiale prosesser foregår. Samtidig gir de oss et trygt sted for å lære om hvordan vi kan håndtere de sosiale relasjonene som er i fokus i fortellingen.

Fortellinger gir barn en innføring i hvilke verdier samfunnet verdsetter

Fortellinger er grunnleggende for oss mennesker. Alle menneskelige kulturer har historier som er retningsgivende for hvordan en skal tilpasse seg samfunnet. Fortellinger gir barn en innføring i hvilke verdier deres samfunn verdsetter. Det har til og med blitt sagt at en kultur uten historier er en kultur uten moralsk retning. Fortellinger beskriver de grunnleggende konfliktene og dilemmaene i menneskelivet og utfordrer oss til å tenke på forskjellige måter å løse dem på.

Flerspråklige fortellinger – språk og læring

Fortellinger kan også fortelles på to eller flere språk, slik som de flerspråklige fortellingene på Tema Morsmål. NAFO har satset på flerspråklige fortellinger fordi slike fortellinger er en fin måte å introdusere barn for nye ord, begreper og ideer i en meningsfull sammenheng.

De har en inkluderende form ved at det både fortelles på norsk og et annet morsmål og kan bidra til å skape inkluderende leke- og læringsmiljøer. Barna blir kjent med fortellertradisjoner fra ulike land og barnehagens felles kultur berikes. Flerspråklige fortellinger kan samtidig bidra til større metaspråklig bevissthet hos barn. Dette fordi barna kan sammenligne både form og innhold i de to språkene det fortelles på.

Fortellinger som utgangspunkt for å lære vitenskapelige begreper

Historier er ikke bare litterære fortellinger. De kan også brukes til å illustrere komplekse og abstrakte begreper i for eksempel matematikk og vitenskap. Det finnes enkelte undersøkelser som viser at barn husker abstrakte vitenskapelige begreper mer effektivt når de lærer dem i et fortellende format (Banister og Ryan 2001).

Disse resultatene viser at fortellinger kan bidra til å skape mening gjennom forståelse og sammenheng. Dette fordi fortellinger engasjerer vår tenkning, følelser og fantasi på en gang.

Illustrasjon: Hatteselgeren

Barn leker apekatter med hatteselgerens hatter

Fortellingen om **Hatteselgeren** gir muligheter for å arbeide med sortering, sammenligning, former og telling. Hvor mange hatter har vi på oss? Hvordan kan vi sortere dem?

Matematikksenteret har i samarbeid med NAFO utviklet ressurser som formidler hvordan for eksempel den flerspråklige fortellingen "Hatteselgeren" kan være utgangspunkt for å arbeide med rammeplanens fagområde "Antall, rom og form". NAFO kommer snart til å publisere nettressursen "Naturfagboka", der naturfagsbegreper anvendes og forklares i en fortellende form, på flere språk.

Fortellinger fremmer utviklingen av empati

Empati antas av mange psykologer å være det biologiske grunnlaget for moral. Å ha empati innebærer å se verden fra en annen persons synspunkt og å oppleve, i hvert fall delvis, hva denne personen opplever.

Frederique de Vignemont og Tania Singer (2006) har gitt oss en definisjon av empati. De hevder at empati har fire elementer:

- Å ha en følelse,
- som på en eller annen måte er lik følelsen til en annen person,
- som fremkalles av observasjon eller fantasi om denne personen,
- og som innebærer å vite at denne personen er kilden til ens egen følelse.

Det å bli oppslukt av en god fortelling er ofte en todelt empatisk handling. I den første delen, mens vi hører fortellingen, legger vi til side våre egne planer og bekymringer. Vi identifiserer oss med planene og bekymringene til en fiktiv karakter og forestiller oss hva hun eller han tenker og føler. I den andre delen opplever vi selv følelser - våre egne følelser - i forhold til karakterens bekymringer, planer og handlinger.

Ved å identifisere oss med hovedpersonen i fortellingen, opplever vi de sorger, gleder, triumfer, nederlag og etiske konflikter som hovedpersonen opplever. Å bli oppslukt av en fortelling kan derfor være en kontinuerlig øvelse i empati.

En rekke undersøkelser bekrefter at fortellinger fremmer utviklingen av empati hos både barn og voksne. En serie studier foretatt i Canada viser at mennesker som har lest mye fiksjon, særlig om mellommenneskelige relasjoner, scorer høyere på ulike målinger av empati enn mennesker som ikke leser slike fortellinger (Mar et. al. 2006).

Illustrasjon: De ubudne gjestene

Den gamle damen i fortellingen De ubudne gjestene viser gjestfrihet og at det er rom for alle, når alle hjelper hverandre.

En undersøkelse utført i et lavinntektsområde i Toronto, viser at 4-åringer som var vant til å høre fortellinger fra voksne hadde lettere for å ta andres perspektiv enn barn som ikke hadde hørt så mange fortellinger (Peskin & Wilde 2004).

I en annen undersøkelse som ble utført i USA på 1970-tallet, fikk hvite barn høre en historie der hovedpersonen var svart. De hvite barns holdninger til svarte barn forbedret seg betydelig, som en følge av dette (Katz & Zalk 1978).

Oppsummering

Dette viser at ved å formidle fortellinger til barn, gir vi dem en fantastisk mulighet for moralsk vekst. Når barn lytter til fortellinger lærer de å se ting fra andres synsvinkler. De blir mindre selvsentrette, de utvider sin sosiale horisont, og de lære å identifisere seg med et bredere spekter av andre mennesker. I tillegg kan fortellinger brukes som utgangspunkt for språkutvikling og innføring i vitenskapelige begreper.

Gå til Tema Morsmål på morsmal.no for å finne flerspråklige fortellinger.

Kilder

Banister, F., & Ryan, C. (2001). Developing science concepts through storytelling. *School Science Review*, 83 (302), pp.75 – 78.

de Vignemont, F., Singer, T. (2006). The Empathic Brain: How, When and Why. *Trends in Cognitive Sciences* 10 (10) pp. 435 – 441.

Fong, K., Mullin, J.B., & Mar R.A. (2013). What you read matters: The role of fiction genre in predicting interpersonal sensitivity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 7, 370-376.

Katz, P.A., & Zalk, S.R., (1978). Modification of children's racial attitudes. *Developmental Psychology*, 14, 447-461.

Mar, R.A., Oatley, K., Hirsch, J., del Paz, J., & Peterson, J. (2006). Bookworms versus nerds: Exposure to fiction versus non-fiction, divergent associations with social ability, and the simulation of fictional social world. *Journal of Research in Personality*, 40, 694-712.

Mar, R. & Oatley, K. (2008). The function of fiction is the abstraction and simulation of social experience. *Perspectives on Psychological Science*, 3, 173-192.

McAdams, D. P. (1993). *The Stories We Live by: Personal Myths and the Making of the Self*. Guilford Publications (1993).

Peskin, J. & Wilde Astington, J., (2004). The effects of adding metacognitive language to story texts. *Cognitive Development*, 19, 253-273.